

Jac van den Boogard

MAASTRICHT CULTUURSTAD , MAASTRICHT ONDERWIJSSTAD 1945 – 2005 ()*

Stad in het land zonder grens

Maastricht profileerde zich in de tweede helft van de 20^e eeuw graag als een stad waarin cultuur leeft en als een stad, die weliswaar nog bijna drie decennia moest wachten op een universiteit, maar zich wel beijverde om andere vormen van hoger onderwijs, vooral kunstonderwijs, binnen de stadsgrenzen te halen. Wat gebeurde er zoal op deze twee gebieden en vooral wat veranderde er in een tijdsspanne van een halve eeuw?

Omkijkend vanaf het jaar 2005 naar Maastricht vijftig jaar cultuurstad, vijftig jaar onderwijsstad, (*) kan men niet anders dan concluderen dat, zo de stad één hoopvolle verwachting in een halve eeuw bewaarheid heeft zien worden, het deze was:

een Europese stad te worden. De stad is thans vele Europese (onderwijs)instituten rijk, trekt elk jaar tienduizenden bezoekers naar 's werelds meest prestigieuze kunstbeurs, kent internationaal vermaarde festivals als Musica Sacra, bezit een theatercultuur met Euregionale allure en al even (inter)nationaal vermaarde kunstonderwijsinstellingen als de Jan van Eyck academie, het conservatorium en een befaamde toneelacademie. Een halve eeuw geleden waren deze instellingen nauwelijks de kinderschoenen ontgroeid of bestonden nog niet.

Die Europese allure, dat was de belofte voor de toekomst die het toenmalig stadsbestuur heeft willen lezen in de onvolprezen studie van de Luikse professor Lejeune, *Land zonder grens*, die verscheen in 1959 en met veel enthousiasme werd onthaald. Lejeune's cultuurhistorische studie wees Maastricht de weg naar een Euregionale toekomst, naar Europese mogelijkheden, die de stad kon ontlenen aan haar geografische ligging centraal op 'het balkon' van Nederland in Europa, midden in de toen toekomstige Euregio. De presentatie van het boek was een culturele happening van de eerste orde. Maastricht werd gepresenteerd als hoekpunt van de stedendriehoek, die de stad vormt met Aken en Luik, waarin de Romaanse en Germaanse cultuurinvloeden elkaar raken. Het *'Land zonder grens'* was een belangrijke stap in de richting van Europese integratie. Het boek werd gepresenteerd in het stadhuis op Driestedendag, 3 februari 1959. De stad toonde vier jaar later haar Europese instelling met een grote tentoonstelling van kunstwerken uit de stedendriehoek Luik, Aken, Maastricht. Circa twee decennia later na de eerste Europese top (1981) stond Maastricht op de Europese kaart; nog eens een kwart eeuw later (2005) is Maastricht in cultureel opzicht waarlijk een Europese stad..

(*) De geschiedenis van lager, middelbaar en universitair onderwijs is buiten beschouwing gelaten.

Maastricht onderwijs

Kunstonderwijs

Nabij het Bonnefantenklooster ontstond in de jaren vijftig een echt 'cultuurkwartier'. Alle inrichtingen voor hoger en middelbaar kunstonderwijs kwamen er dicht bij elkaar te liggen. De Heerlense architect Frits Peutz tekende voor de nieuwbouw van de Jan van Eyckacademie waarvoor in 1959 de eerst spade in de grond ging. Met de opening van de academie in januari 1961 was het 'quartier latin' compleet: schouwburg, kunstacademie, toneelacademie, concertzaal, natuurhistorisch- en oudheidkundig museum...alles op een steenworp afstand van elkaar. 'De baardige jongelui' die studeeren aan al die kunstinstellingen hoorden voortaan bij het stadsbeeld! De Limburgse Akademie voor bouwkunst werd overigens ook in het nieuwe gebouw van Peutz gehuisvest. De Stadacademie voor toegepaste kunsten stond nog op de nominatie voor een nieuw onderkomen, maar was nog gehuisvest in de Cellebroedersstraat.

Charles Eyck had in 1955 een professoraat aanvaard aan de 'Jan van Eyck' en dat was, zo heette het in 1955 'voor de Academie zelf en voor Charles Eyck evenzeer een groot moment'. Of dit van een progressieve instelling getuigde, valt te betwijfelen want Eyck

fulmineerde in die jaren bij voortduring tegen de voortschrijdende acceptatie van abstractie door Limburgse kunstenaars, maar kunstenaar en kunstacademie konden niet naast elkaar leven zonder een verbintenis aan te gaan. Eyck kocht de oude molen in de Heksenhoek om er temidden van zijn studenten te vertoeven, die hij er een atelier in aanbood. En atelierruimte voor kunstenaars – ook thans nog een probleem – ontbrak in de jaren vijftig helemaal. Bouwvallige kerken en kloosters werden als atelier gebruikt. Dat betekende vaak ook het behoud van zo'n monument. Zo groeide uit Maastricht de 'Academiestad, waarvoor het van nature voorbestemd scheen (...) kunstenaars ondergaan er de invloeden van hun omgeving en (...) trekken naar alle windstreken, maar zullen de Jan van Eyck academie, Maastricht en degenen die hun schoonheidsgevoel en hun vakkennis tot ontwikkeling brachten, een genegenheid bewaren, die Maastricht overal ter wereld alleen maar goed kan doen'. Ronkende taal die een belofte inhield. Werd die met de benoeming van Eyck ook bewaarheid? Het zou Ko Sarneel zijn die ongeveer een decennium nadien de opleiding een progressieve richting in stuwde. Rector Linsen, oprichter van de Jan van Eyck academie, kreeg de erepenning van de stad in 1958. Zijn academie vierde in dat jaar haar tweede lustrum met een grote tentoonstelling in de Dominicanenkerk. Het mooie academiegebouw werd in 1965 uitgebreid met een tweede vleugel. De Jan van Eyck academie, anno 2004, wil haar imago veranderen. De respectabele postacademiale opleiding wil thans veel meer een open instelling worden om een spilfunctie op (Eu)regionaal niveau te vervullen en zich nadrukkelijk ook buiten die regio te manifesteren.

Eindelijk na een halve eeuw van plannen kon ook een nieuwe stadsacademie aan de Kruisherengang worden geopend op een stralend zonnige dag zes jaar later, 10 mei 1971, ofschoon het gebouw op dat moment al te klein was voor de 500 leerlingen van de academie. Architect Wiel Arets zou pas in 1990 een opzienbarende nieuwbouw en renovatie realiseren.

De vijf kunstinstellingen conservatorium, toneelacademie, stadsacademie, Jan van Eyck academie en de Limburgse Akademie voor Bouwkunst vormden in 1972 tezamen de raad voor de Ontwikkeling voor Kunstonderwijs Maastricht om optimale ontplooiingskansen te bieden aan de studenten.

De Akademie van Bouwkunst bestond in 1965 twee decennia en ging in september van start met een opleiding nieuwe stijl die architectuur als 'ruimte kunst' in de opleiding voorop stelde. Het instituut werd een volwaardige opleiding voor architecten. Weliswaar zag de academie de excentrische ligging van Maastricht t.o.v. het noorden als een nadeel, maar hét argument om in de stad te blijven was het uitstekende culturele klimaat. In het najaar van 1990 werd de academie in haar bestaan bedreigd; van de zes landelijke academies konden er slechts drie blijven voortbestaan. Gelukkig werd de Maastrichtse opleiding niet het kind van de rekening.

Muziekonderwijs

Het gebouw van de stedelijke muziekschool en muzieklyceum werd met een verdieping uitgebreid in 1955, waarin de toneelacademie werd gehuisvest; in dat jaar werd het muzieklyceum uitgebreid met een muziekdramatische afdeling, de operaklas. Deze uitbreiding is niet los te denken van de vestiging van de Zuid-Nederlandse Opera in de stad.

Weer een jaar later werd het instituut een echt conservatorium, een instelling voor hoger, in plaats van middelbaar muziekonderwijs. Men kon er de hoogste graad uitvoerend musicus behalen en de hoogste bevoegdheid als muziekdocent. Zodra op 28 juni de ministeriële goedkeuring er was, werd het bordje 'conservatorium' door enthousiaste musici eigenhandig op de gevel aan de Lenculenstraat aangebracht. Voorts waren er de Zuid-Nederlandse Opera en de toneelacademie ondergebracht. Beroemde docenten verbonden hun naam aan het nieuwe instituut zoals de Belgische violist Maurice Raskin, maar het was vooral de voortvarende directeur Willem Hijstek die het conservatorium in korte tijd landelijk een zeer goede naam bezorgde. In 1961 studeerden er al 175 studenten. Al snel moest naar ruimere huisvesting worden omgekeken. De verbouwing van de Molen van Dolk over de Jeker bleek kostbaarder dan nieuwbouw op die plek, zodat het conservatorium op 18 september 1965 het nieuwe

gebouw kon betrekken. Het instituut zocht in 1993 een samenwerkingsverband met het Tilburgse conservatorium om samen te overleven en een van de vier tweede fase opleidingen muziekonderwijs binnen te halen. Pas in april '97 werd beide instituten zo'n opleiding toegekend. Het Maastrichtse conservatorium heeft gregoriaans en orgel als specialisatie bij de tweede fase betrokken.

De toneelschool bleef nog jarenlang aan de Lenculenstraat en werd pas medio jaren tachtig compleet verbouwd, waarbij twee gebouwen werden samengevoegd, terwijl een toneelzaal zeven meter onder het binnenplein en buiten aan dit plein een amfitheater voor open lucht voorstellingen werd gerealiseerd. Op 17 januari 1986 opende minister Deetman de nieuwe accommodatie. Bij haar halve eeuwfeest (2000) voerde de school Elckerlyc uit in het Theater aan het Vrijthof en werd de reünie van oud-leerlingen één grote happening van bekende acteurs, actrices en regisseurs.

Meer Maastrichtse onderwijsinstellingen

Premier Van Agt opende in 1981 het prestigieuze Europees Instituut voor Bestuurskunde voorafgaand aan de Eurotop; het was een van de eerste Europese instellingen in de stad. Het aantal (al dan niet Europese) hogere opleidingen zou in korte tijd toenemen. De koningin opende in hetzelfde jaar het Rijksinstituut voor Hoger beroepsonderwijs, opleiding voor tolk-vertaler, een unieke studie die van start ging met maar liefst 125 studenten. Toen de minister van onderwijs medio jaren tachtig besloot dat alle HBO instellingen in de stad moesten fuseren tot één hogeschool Maastricht mochten alleen de Opleiding Tolk Vertaler en de Hoge Hotelschool zelfstandig blijven, sinds 1965 gehuisvest in kasteel Bethlehem

In november 1986 opende de koningin weer een nieuwe instelling: het Europees Instituut voor Bestuurskunde waar ambtenaren uit de Europese gemeenschap bijscholing kunnen volgen. De nieuwbouw was midden in het centrum gerealiseerd tussen de Hondstraat en het Onze- Lieve-Vrouweplein. Maastricht had in circa tien jaar tijd – we schrijven dan 1991 - kans gezien maar liefst twintig Europese instituten binnen te halen.

In 1991 studeerden er acht jonge kunsthistorici aan een unieke Maastrichtse opleiding door Anne van Grevenstein in het leven geroepen: Stichting Restauratie Atelier Limburg, een vijfjarige postdoctoraal opleiding voor restauratoren. De studenten leren oude technieken, lopen stage bij restauratieafdelingen van musea en krijgen les o.m. in natuurwetenschappen. In vijftien jaar tijd werd het instituut de gerenommeerde restauratieopleiding in ons land.

In het kader van de 'fusiegolf' in het onderwijs moesten zeven lokale instellingen van hoger (beroeps)onderwijs fuseren tot 'Rijkshogeschool Maastricht', nota bene in 24 verspreide locaties. Daar kwam verandering in door de verbouwing van een kloostercomplex aan de Brusselseweg en de reeds genoemde nieuwe vleugel van Wiel Arets voor de ABK.

In december 1993 ontstond de Stichting Hogeschool Maastricht uit een fusie tussen de Rijkshogeschool Maastricht en de Hoge Hotelschool met in totaal 4.000 studenten die studeerden aan de faculteiten: beeldende kunsten, bouwkunst, muziek, theater, economische dienstverlening, tolk-vertaler en hotelschool.

Maastricht muziek

Een nieuw Staargebouw – gebouwd op dezelfde plek als zijn fraaie Jugendstilvoorganger – werd geopend in 1955. Het Maastrichts Symphonie Orkest gaf er onder leiding van dirigent André Rieu, vader van de gelijknamige 'stehgeiger', een klinkend openingsconcert. Het MSO werd in dat jaar van stedelijk naar provinciaal niveau verheven en mocht zich vanaf 1 september 'Limburgs' Symphonie Orkest noemen. Het LSO, ofschoon Limburgs van karakter, bleef toch een Maastrichts cultureel bezit met een enthousiast, jong elan. Om de jeugd voor serieuze muziek te interesseren werd de '10-voor-8' pas ontworpen, waarbij jongeren voor de prijs van Fl 1,50 de tien minuten voor begin van het concert nog vrije plaatsen konden krijgen. In muzikaal opzicht ontplooi de stad zich als een ware Europese stad: pianist Robert Casadesus betrad het Staarpodium in 1962; de beroemde Bamberger Symphoniker concerteerden er in 1963;

componist Francois Poulenc gaf in hetzelfde jaar een paar dagen voor zijn overlijden zijn laatste concert met het LSO.

De Belgische componist Meulemans, die in 1928 speciaal voor Maastricht een compositie schreef getiteld '*Stadspark*', kwam dit stuk (1964) zelf dirigeren bij het LSO; componist Olivier Messiaen woonde in '66 een concert van het LSO bij waarin zijn '*Trois pièces Liturgies de la Présence divine*' werden uitgevoerd en voorts soleerden er de beroemde pianist Vladimir Ashkenazy, maar ook de Russische cellist Mstislav Rostropovitch, alsmede Stefan Askenase. Het orkest wist beroemde solisten te bewegen naar de stad te komen.

De Maastrichtse muziekcultuur werd ook geëxporteerd. De Staar verzorgde een concert met de Engelse publiekslieveling Vera Lynn en trad in 1968 op voor de Royal Air Force in de Royal Albert Hall (Londen) om twee jaar later naar Canada te gaan om de viering van 25 jaar bevrijding luister te verlenen.

In het seizoen 1971-1972 waren 'koffieconcerten' een novum. Net zo nieuw als de uitvoering van een rockopera in de Staarzaal: '*Tommy*' van The Who werd er opgevoerd voor jeugdig enthousiastelingen. Het LSO timmerde in de jaren zeventig aan de weg om zijn repertoire bij de jeugd te promoten met 'schoolinstructielessen' en 'democratiseerde' de klassieke muziekcultuur door op te treden tussen de tapijten van warenhuis Vroom & Dreesmann of een concert te geven in het Huis van bewaring.

In augustus 1980 nam André Rieu sr afscheid van Maastricht. Na dertig jaar op de bok voor zijn LSO werd hij vaste dirigent van de opera in Leipzig. Rieu kon niet bevroeden dat het bestaan van het orkest nauwelijks twee jaar later bedreigd werd. Het orkest gaf in 1982 een reeks 'Dank-je-wel-concerten' om het publiek muzikaal te bedanken voor de steunacties tegen de op handen zijnde fusie met het Brabants Orkest, overigens niet dan nadat het orkest ook een 'protestconcert' had gegeven in Casino Slavante. Het LSO bleef gespaard van de fusie- cq opheffingsplannen en kon – voorlopig althans - met gerust hart haar eeuwfeest vieren in '83. Er was in dat jaar nog een honderdjarige: de Staar. Het koor gaf ter gelegenheid daarvan een galaconcert dat werd bijgewoond door prinses Juliana.

In 1992 werden LSO en Opera Zuid beide in hun bestaan bedreigd; de raad voor de kunst adviseerde de minister de subsidiekraan dicht te draaien. Het LSO had zo'n situatie al eerder meegemaakt. Gelukkig dacht de tweede kamer er anders over. Op 27 maart werd de officiële publieksopenstelling van het nieuwe Theater aan het Vrijthof rechtstreeks op de televisie uitgezonden en na het schitterende Mahler-concert van het LSO m.m.v. bariton John Bröcheler bleek dat de CDA, PVDA en D66 kamerleden helemaal niet achter de het advies van de raad voor de kunst stonden. Exact een maand later bleek uit het kunstenplan van minister d'Ancona dat het voortbestaan van het LSO gewaarborgd was, ja zelfs dat het orkest met zes musici mocht uitbreiden en de rijksbijdrage aan Opera Zuid werd zelfs verhoogd.

Dirigent Salvador Mas Conde verwisselde Maastricht in 1994 na zes jaar voor Düsseldorf. Het orkest kondigde trots aan dat het de beroemde violist Shlomo Mintz als vaste dirigent had gecontracteerd en tevens een naamswijziging had doorgevoerd: LSO, Symfonieorkest van Maastricht. De naam van de stad stond garant voor internationale en Europese uitstraling.

Hoe Europees de muzikale uitstraling van de stad is, bleek eind jaren '90: de Luikse Opera de la Wallonie opende tot drie keer toe haar seizoen in het Maastrichtse Mecc met een grootscheepse uitvoering van Verdi's *Nabucco* (1998), een jaar later met *La Traviata* en in 2000 met een spectaculaire uitvoering van Verdi's *Aida*.

Opera Zuid kreeg in 1993 de Kruisherkerk als repetitieruimte ter beschikking; toen het Kruisherkencomplex verbouwd werd tot prestigieus hotel dreigde de opera naar Sittard te verhuizen; ze heeft inmiddels domicilie gevonden in de leegstaande kerk van Malpertuis.

Maastricht theater

Maastrichts theater

De Bonbonnière, 'd'n theater', was medio de jaren vijftig volstrekt ongeschikt om er nog langer voorstellingen uit te voeren. Een nieuw theater bouwen was financieel geen

haalbare kaart, dus werd restauratie overwogen, maar door het ministerie van wederopbouw was bepaald dat woningbouw voorrang had op welk ander bouwplan dan ook. Toneelvoorstellingen in het nieuwe Staargebouw was geen optie. Er werd een oplossing gezocht voor de theaterbezoekers in de zaal van het Derde Ordegebouw. Daar waren onder meer actrice Charlotte Köhler en cabaretier Wim Sonneveld te zien..

De restauratie van de Bonbonnière werd in 1956 ingezet met een paar fikse mokerslagen van onder meer wethouder Baeten, de latere burgemeester van Maastricht.

De schouwburg heropende in 1959 haar poorten voor het nieuwe seizoen maar de verbouwing was niet voltooid. Naast grote nationale toneelgezelschappen speelde de Maastrichtse toneelgroep M 46 een stuk van Arthur Miller (*Al mijn zonen*) met eclatant succes

Op 6 december 1965 riep de gemeente de 'Stichting Cultureel Centrum' in het leven die zowel de stadsschouwburg, als het Staargebouw zou gaan beheren. Wim Bary werd benoemd tot artistiek directeur. Helaas bleven de verbouwingsplannen van de Bonbonnière voorlopig in de kast. Bary liet er geen gras over groeien: de schouwburg presenteerde een gevarieerd programma in september 1966 onder het motto 'het theater waar zoveel te doen is'. Men kon vanuit de omringende gemeenten met de 'theaterbus' naar Maastricht, bedrijven werden bezocht om de 'culturele drempelvrees' bij werknemers weg te nemen en een nieuw toneelgezelschap bespeelde de Maastrichtse planken: het Groot Limburgs Toneel (GLT) met maar liefst vier premièrevoorstellingen in dat seizoen. Het gezelschap bracht fris, vernieuwend, modern repertoire dat ook aansloeg bij de jeugd.

Het personeel van diverse Maastrichtse bedrijven kwam graag naar de schouwburg door de goed gekozen programmering en de speciale bedrijfsregelingen. Zelfs het bejaardenbezoek nam toe, dankzij speciaal voor die groep georganiseerde voorstellingen. Het traditionele aanbod mocht dan wat minder uitgebreid zijn, het publiek kwam wel in grote getalen naar het Lurelei Cabaret of naar Cabaret Pepijn. Er was wel een minpuntje: helaas bleef het geld voor de verbouwing van de schouwburg steeds maar uit!

Overigens mocht het 'Cultureel Centrum' zich anno 1970 in groeiende populariteit verheugen. Het aantal bezoekers van culturele evenementen steeg en het GLT kreeg de Juliana Boudewijn prijs 1971 voor zijn bijdrage tot versteviging van de vriendschapsbanden tussen Belgisch en Nederlands Limburg. Het was immers een gemengd Limburgs gezelschap. De donderdagavond werd de vaste Maastrichtse speelavond van het GLT, dat ook huisvesting vond in de stad. Dat alles hielp mee tot het welslagen van het 'wonder van Bary': in '72 wist hij maar liefst 115.000 bezoekers naar het theater te halen.

Eindelijk werd het afbouwplan van de restauratie van het theater in 1972 werkelijkheid naar ontwerp van Ir Dingemans; het ging om de bouw van faciliteiten als een lift, een fatsoenlijk trappenhuis en herstel van het café. Twee jaar later in augustus 1974 nam Wim Bary afscheid. De creatieve Bary heeft veel betekend voor het theaterleven in de negen jaar dat hij de schouwburg nieuw elan gaf. Een jaar later ontstond tussen het bestuur van het Groot Limburgs Toneel en haar eigen geesteskind, het GLTWEE, het vormingstheater, een controversie die onoplosbaar bleek. Aan Belgische zijde werd de geldkraan dichtgedraaid; vervolgens trokken ook Provinciale Staten het subsidie voor beide takken van het gezelschap in. Daardoor was zowel het vormingstheater, als het repertoire-gezelschap GLT ten dode opgeschreven. Exit regionaal (Maastrichts) repertoiregezelschap.

De Bonbonnière onderging opnieuw een metamorfose in 1981: een verrassende beschildering en bekleding van het interieur naar een idee van kunstenaar Peter Struycken, een brandschermbeschildering van Ger Boosten en weer minder plaatsen, maar wel met betere zichtlijnen was het resultaat, maar na veel gesoebat voor en tegen volgde eindelijk in 1988 het besluit: Maastricht krijgt een nieuw Muziekhuis en Cultureel Centrum bij het Vrijthof.

De belangrijkste culturele gebeurtenis in '92 was de opening van het Theater aan het Vrijthof. Het werd voor bobo's geopend op 4 januari en voor het gewone publiek twee weken later met een Maastrichtse voorstelling: Kaffee d'n hoegste tied. Het theater behoort tot de top vijf van Nederlandse schouwburgen. De verkoop van abonnementen

voor de schouwburg steeg met sprongen. Voorheen was de 'grijze golf' (50 tot 70 jaar) oververtegenwoordigd, nu komen de meeste bezoekers uit de groep 30 tot 40 jarigen en die hebben een grote voorkeur voor cabaretvoorstellingen.

De Bonbonnière met zijn knusse 19e eeuwse zaal en redoute bleef bestemd voor horeca, handel, cultuur en kleinschalige voorstellingen. Het theater werd geheel gereviseerd.

Voor popconcerten en carnavalsvieringen bleef er behoefte aan een zogeheten 'platte zaal'. In 1992 gingen de eerste stemmen op voor zo'n zaal. Medio 1994 werd een voorstel aangenomen om een zaal te bouwen tegen de Wilhelminabrug aan de kant van de Grote Griend met een verbinding naar een restaurant met een ruim bemeten terras aan de Kleine Griend. De 'Platte Zaal' werd op 28 maart '98 officieel geopend, maar de 'zaal' op de Griend werd alweer gesloten in maart 2004. Zes jaar na de opening was de kritiek op de belabberde akoestiek en de podiuminrichting nog niet verstomd.

Mestreechs tejater

Fons Olterdissen is auteur van menig dialectstuk of in het Maastrichts vertaalde operette. Hij startte daarmee een traditie die tot op heden levend is gebleven en door een groot publiek wordt gewaardeerd. Olterdissen kreeg in 1961 een standbeeld op de Grote Looiersstraat naar ontwerp van Willem Hofhuizen. In de 'ver'Maastrichtse operette *Frau Luna* was een liedtekst van Lou Maas opgenomen met de titel '*Mestreechter Geis*'; dat werden gevleugelde woorden in de stad. Beeldhouwer Mari Andriessen vervatte ze in een ludiek beeldje dat in november 1963 werd onthuld als eerbetoon voor het 25-jarig jubileum van burgemeester Michiels van Kessenich. Een blijvende hit in Mestreechs Tejater is Olterdissens '*Trijn de Begijn*', die bij diverse uitvoeringen altijd op succes kan rekenen door welk plaatselijk gezelschap het ook op het repertoire wordt genomen. De Maastrichtse operettecultuur werd 'hip' in 1970 met een uitvoering van de musical '*Julius Caesar*'. Rasechte Maastrichtenaar Harie Loontjes schreef de teksten; de musical wist avond na avond een groot publiek te amuseren, ook toen ze in reprise werd genomen in 1990.

De oogst van Maastrichtse gezelschappen die 'vertaalde' operettes, musicals en comedies op de planken brachten, is rijk: de Mestreechter Operettevereniging speelde *My fair Lady*, in goed Mestreechs '*Mie fien Mamzèlke* (1977) en bracht in 2002 Johann Strauss' '*Sigeunderbaron*' op de planken en het publiek zong na elke voorstelling uit volle borst Fons Olterdissens Maastrichts volkslied mee. In 2004 bracht dit gezelschap weer een Strauss-werk in het Maastrichts uiteraard: '*N nach in Venetië*'; 'Moas en Neker' brachten een Maastrichtse revue: '*Allebonheur*' (1999)

Op 9 maart 1990 presenteerde de 'Opéra Comique' zich met een spetterende uitvoering van Gilbert en Sullivans '*The pirates of Penzance*' voor 3500 bezoekers in acht voorstellingen. Het theaterseizoen ging op 7 september 2001 van start met een voorstelling van '*Les cloches de Corneville*' door dit gezelschap.

Het Maastrichts Volleks Tejater speelde in 2000 de millennium-musical '*Petatte Polka*' achttien keer voor volle zalen en bracht in 2002 '*Lommele Lies*' op de planken.... een daverend succes dat maar liefst 19 avondvoorstellingen uitverkocht was. Het was de langst lopende Maastrichtse theaterproductie ooit.

Kleinkunst was er ook in het dialect. In 1977 trad een Maastrichtse cabaretgroep aan: '*Rommedoe*'...en hoe, in korte tijd werden de conférences van het vrolijke gezelschap met zijn karakteristieke Maastrichtse humor razend populair.

Maar er was ook serieus Maastrichts toneel door gezelschappen als *Het Kruis* (vanaf 1999) *Het Huis van Bourgondië* of *M46*, dat in 1977 de sterren van de hemel speelde in het stuk '*Vrijdag*' van Hugo Claus. *Het Vervolg* vond vanaf 1997 een uitstekende sponsor. De groep werd de vaste bespeler van het Derlontheater in de voormalige bordenfabriek op het Céramique terrein. Het theater werd geopend in 1999 met een bijzonder gedurfde voorstelling: *de Avonden* naar het beroemde boek van Gerard Reve.

Maastricht musea

Bonnefantenmuseum

Met een tentoonstelling van het werk van de schilder Robert Graafland trok het Bonnefantenmuseum in 1956 veel belangstelling. Kort nadien (1958) liet het museum voor het eerst een catalogus van haar kunstcollectie in druk uitgeven. De verzameling werd in die jaren uitgebreid met werk van Bellefroid, Graafland, Theodoor Schaepkens en Charles Vos, maar de broodnodige restauratie van het gebouw werd uit geldgebrek telkenjare uitgesteld tot de late jaren zestig. Na een kwart eeuw behelpen werd het Bonnefanten op 9 mei 1972 officieel heropend. In dat jaar werd de Parijse maquette van Maastricht uit 1752 tentoongesteld. Dat was een echte publiekstrekker: 28.000 bezoekers. Vijf jaar later (26 maart 1977) werd een minutieuze copie van deze maquette overgedragen aan de stad. Ze staat thans opgesteld in het Centre Céramique.

Het museum heeft in de voorbije halve eeuw een keur aan inhoudelijke zeer diverse exposities gebracht: kunsthistorische tentoonstellingen, archeologische exposities, design en eigentijdse kunst, fotografie. Met de eigen collectie trok het museum uiteraard bezoekers, maar het waren toch tentoonstellingen als die van het werk van Karel Appel, Anton Heyboer en Lucebert in de vroege jaren zeventig die zo'n 40.000 bezoekers trokken. Samen met het British Museum werd (1975) de tentoonstelling *'Vuursteenmijnbouw in de Prehistorie'* georganiseerd, terwijl als contrast Oscar Jespers' beelden er in de zomermaanden tentoongesteld werden. In het Bonnefanten vond in 1975 het *'Grenslandfestival'* plaats met werk van jonge kunstenaars uit Düsseldorf. Beeldhouwer, kunstpedagoog en kunsttheoreticus Joseph Beuys hield daar voor het eerst in een Nederlands museum een spraakmakende redevoering.

Het museum heeft iets bijzonders met keramiek: in februari 1976 werd 'museale' aandacht besteed aan het Maastrichts aardewerk uit de collectie van de NV Koninklijke Sphinx, maar liefst 8.000 exponaten in een overdadige opstelling gepresenteerd. Het was de eerste keer dat een dergelijke keramiekcollectie werd getoond aan een breed publiek en de expositie was een belangrijke impuls voor de groeiende belangstelling voor Maastrichts aardewerk. In één maand tijd stond de teller op 10.000 bezoekers. Sphinx maakt ongeveer tien jaar later bij de opening van de expositie *'Een greep uit de collectie'* (1987) bekend dat haar 75.000 stuks tellende collectie in bruikleen gegeven werd aan de gemeente, waarvan wisselende onderdelen in de loop van de erop volgende jaren in het Bonnefanten werden geëxposeerd. Het museum kreeg in 1993 tenslotte een prachtige schenking van het echtpaar Polling; het betrof 5.500 stuks kostbaar Maastrichts aardewerk. De gemeente stelde tenslotte in november 1998 ca 500.000 gulden beschikbaar om de Sphinx collectie te exposeren in de Stadshal op het Céramiqueterrein. Er werd dan ook een speciale vitrine van 35 meter lengte voor gebouwd in het Centre Céramique.

In de loop van 1977 werden plannen ontvouwd om het museum onder te brengen in de twee verdiepingen van de Entre Deux; op 1 juni twee jaar later opende het museum er zijn poorten.

Op 21 september 1984 vierde het museum officieel zijn honderdjarig bestaan met enkele bijzondere exposities zoals *'Kunst /Limburg'*, een overzicht van moderne kunst in de provincie of de expositie *'Geloof in Beelden'*, waarin een prachtige verzameling middeleeuws beeldhouwwerk uit Limburg werd gepresenteerd of met de archeologische tentoonstelling *'Op goede gronden'* en tot slot de expositie van glas-in-lood-kunst getiteld *'De illustere Wand'*. Itsvan Szénassy nam een jaar later afscheid als directeur en werd opgevolgd door Alexander van Grevenstein, die exposities organiseerde als *'Gevoelscollages'*, over eigentijds meubeldesign of *'De grootste sortering'* in 1986. Deze laatste tentoonstelling was uniek: het museum gooide zijn depots open en toonde letterlijk alles wat het in huis had. Ook werden de unieke prehistorische vondsten tentoongesteld die tijdens de opgravingen in de Belvédère groeve op de Caberg werden gevonden, objecten die van 300.000 jaar her dateren.

In mei van dat jaar kreeg het museum een unieke collectie vroeg-Italiaanse schilderijen in bruikleen uit de collectie van de Rijksdienst Beeldende Kunst. De tentoonstelling met werk van de beroemde schilder Bram van Velde twee jaar later betekende voor het museum een internationaal succes.

Op de groeiende belangstelling voor semiotiek speelde in 1991 de expositie *'Hemel en aarde-werelden van verbeelding'* in (30.000 bezoekers), een tentoonstelling over de leer van tekens en betekenissen waar werk te zien was van Goltzius tot Turner en van Rubens tot Apollinaire.

Voorjaar 1995 : op 9 maart ging het museum voor de vijfde keer in haar bestaan verhuizen. Dit keer naar een gebouw van de Italiaanse architect Aldo Rossi op het nog vrijwel lege Céramiqueterrein. Van de oude fabriek Société Ceramique bleef een deel van de zogenoemde Wiebengahal gespaard. Dat werd geïncorporeerd in de presentatie van de museumcollectie. Tegelijk met deze opening vond de Tefaf plaats en dat betekende veel internationale belangstelling voor het museum van Rossi. Dat grote aantal belangstellenden kon het museum echter niet prolongeren ondanks de interessante exposities die het organiseerde. Vanaf oktober '97 in de wintermaanden werd het *'Bondefantenfestival'* gehouden om de bezoekersaantallen op te krikken. Elke zondag waren er lezingen, traden er gezelschappen op, werd er muziek gemaakt en dat alles om de drempelvrees bij het grote publiek weg te nemen. Op 1 februari 1998 werd het festival besloten: de naamsbekendheid van het museum was er beslist groter op geworden, maar de problemen waren nog niet opgelost. Het publiek vond overigens de weg naar het museum meer nog dan door het festival, door de spraakmakende tentoonstelling *'Fabrica, colors of Benetton'* met foto's van Oliviero Toscani.

Het museum had een structureel tekort op de begroting van een miljoen, moest in de collecties afslanken, zijn identiteit versterken en de Wiebengahal afstoten. De provincie stelde aan het museum onder voorwaarden een miljoen gulden beschikbaar aan extra subsidie en er werd een adviescommissie in het leven geroepen om een onderzoek te doen naar het voortbestaan van de archeologische collectie. Er werd besloten de archeologiecollectie af te stoten. Dat stuitte op heftig protest. Archeologie moest blijven in Maastricht... in de Wiebengahal, maar dan moest er voor de daar aanwezige kunstwerken van Luciano Fabro, Sol LeWitt en Richard Serra een andere locatie worden gevonden. De tentoonstelling *'Over Bruggen'* in de Wiebengahal in 2000 liet videofragmenten zien van Romeinse brugrestanten op de bodem van de Maas. De titel verwees naar de voorgenomen overdracht van de archeologiecollectie van het Bondefanten aan de Wiebengahal. In juni weigerde staatssecretaris Van der Ploeg echter een substantieel subsidie om in de hal een internationaal archeologisch centrum in te richten.

De archeologiecollectie werd tenslotte ondergebracht in het Centre Ceramique dat daartoe ingrijpend werd verbouwd in 2004. De collectie was door de provincie afgestoten aan de stad en ofschoon ze provinciaal is, draagt de archeologiecollectie toch een Maastrichts karakter. In het voorjaar van 2005 werd de museale presentatie geopend in het Centre Ceramique met een expositie over de geschiedenis van de beoefening van de provinciale archeologie in Limburg.

Chemieconcern DSM stelde een jaar eerder overigens een bedrag van een miljoen beschikbaar aan het museum om een representatieve collectie Limburgse beeldende kunst 1900-1975 samen te stellen ter gelegenheid van haar aanstaande eeuwfeest. In 2002 kon het publiek met die collectie kennis maken tijdens de tentoonstelling *'Van Cuypers tot Dibbets'*.

Een jaar eerder (2001) was er de duurste expositie ooit in Maastricht georganiseerd te zien: *'Imperial paintings from Prague'*, meesterwerken uit de Praagse Burcht van keizer Rudolf II met werk van o.m. Rubens en Titiaan. Nog meer meesterwerken kwamen in maart 2002 naar het Bondefanten. Sedertdien fungeert het museum als dependance voor het Rijksmuseum Amsterdam. Maar liefst tachtig topkunstwerken, die goed aansluiten bij de eigen collectie waren te zien in de expositie *'Rijksmuseum aan de Maas'* met werk van David Teniers, Adriaen Brouwer en Jan Breughel.

Oude kunst uit het Maasland stond centraal tijdens twee tentoonstellingen: een expositie in 2000 rond het werk van 'beeldsnyder' Jan van Steffeswert (1460-ca 1530) en een tentoonstelling over de Romaanse gebeeldhouwde kapitelen van Maastrichtse kerken in 2002.

Natuurhistorisch museum

Het natuurhistorisch genootschap vierde in 1961 zijn eeuwfeest met een insecten tentoonstelling die door 3200 mensen werd bezocht. Van wetenschappelijk belang was de aankoop drie jaar later van de mierencollectie van pater Erich Wasmann, waarmee in de oorlogsjaren heel wat heen en weer geschoven was tussen Berlijn en Maastricht. Ze kreeg een plaats in het NHM (Natuur Historisch Museum), dat nóg een belangwekkende insectencollectie kreeg van dr C. Willemse uit Eygelshoven. Op 2 februari 1967 heropende het museum na een interne verbouwing; in de jaren zeventig volgde nogmaals een ingrijpende verbouwing voordat het museum opnieuw het Grauwzusterklooster kon betrekken. Het door prins Claus op 14 juni 1977 officieel heropende museum was twee keer zo groot geworden. Er was een filmzaal bijgekomen, een studiezaal en in de Wever-tuin werd een groot aantal in Zuid-Limburg voorkomende planten bijeengebracht.

Het museum kwam (1980) door schenking in het bezit van twee belangrijke collecties: 7.000 vlinders van wijlen Ed.Lücker (Roermond) en 200 vogels van de heer A.Maassen (Montfort) die allemaal in de bossen van Midden-Limburg voorkomen. Het NHM kreeg in het voorjaar van 1991 de museumprijs van het Prins Bernhard Fonds (100.000 gulden) toegekend vanwege haar publieksgerichte, stimulerende rol bij de studie van natuur en milieu. In mei 1993 werd de collectie uitgebreid met het circa 9 meter lange skelet van een Mosasaurus van 70 miljoen jaar oud; de Mosasaurus werd samen met de reconstructie van een prehistorische vuursteenmijn het pièce-de-résistance van het museum.

In de voorbije kwart eeuw heeft het NHM zich geprofileerd als een echt publieksgericht museum waar wonderlijke dingen vallen te ontdekken en verrassende thema's worden gepresenteerd zoals in februari '97 de expositie: *'Voeten in aarde. Schoeisel uit Maastrichtse bodem'* over de rijke leerlooiers traditie die Maastricht heeft gekend. De oudste schoen dateerde uit de Romeinse tijd, terwijl de meeste schoenen waren gevonden in putten en tijdens opgravingen. Daags voor kerstmis 1999 opende het museum de afdeling *'Dynamiek'* als overgang tussen het archeologisch en het biologisch gedeelte van het museum.

Bèr, de Mosasaurus die enkele jaren eerder werd gevonden in de Enci groeve, althans zijn fossiele resten, werd overgebracht naar het museum waar in de tuin een glazen 'Mosalab' werd gebouwd om het zeemonster ten toon te stellen. In de zomer toonde het museum *'Mummies als Toevalstreffer'* over toevallig ontstane mummies van dieren. Als men het museum in een woord mag kwalificeren in de voorbije halve eeuw is dat ongetwijfeld: originaliteit.

Museum Spaans Gouvernement

In 1961 werden de eerste berichten vernomen dat de gemeentelijke huisvestingsdienst uit het Spaans Gouvernement zou vertrekken om de collectie Wagner-De Wit domicilie te bieden.

De restauratie van het pand vorderde daarna maar langzaam. In 1969 werd op de binnenplaats een paviljoen gebouwd om de boiseries van een Maastrichts-Luikse stijkamer in Louis XV stijl. Op 16 augustus 1973 werd het gerestaureerde Spaans Gouvernement geopend. De

collectie werd gepresenteerd in een aantal bijzondere stijkamers.

Het Spaans Gouvernement verwierf in 1988 een fraaie collectie van 70 schilderijen en 200 tekeningen van Robert Graafland van de erven van dr Th. Twaalfhoven. Twee jaar later kreeg het Spaans Gouvernement de officiële status van museum en heet voortaan Museum Spaans Gouvernement. Het museum besteedde in haar tentoonstellingsbeleid aandacht aan Maastrichtse kunstenaars en kunstnijverheid. Zo organiseerde het in het kader van het Art Taject 1995 een expositie *'Gezicht van Maastricht'*, een bijna compleet overzicht van de beeldende kunst in Maastricht van ca 1900 tot 1940, waarin Robert Graafland de centrale figuur was.

Een greep uit de recente exposities: in 2000 toonde het museum tinnen voorwerpen gemaakt in Maastricht tussen 1902 en 1911 door *Urania Maastricht; 'Maastricht anno*

1500' was het thema van een manifestatie in 2001 gedragen door het museum samen met het Bonnefantenmuseum; in maart 2002 toonde het museum een prachtige collectie uit ivoor gesneden pistolen (1650-1680); '*Maastricht gezien door de ogen van Philippus van Gulpen*' is de titel van een expositie van tekeningen van Van Gulpen, die op 12 oktober 2002 werd geopend.

Voor de eerste keer werd rond kerstmis 1994 een gedekte 18^e eeuwse kersttafel in de Luikse kamer gepresenteerd en dat werd een mooie jaarlijkse wintertraditie van het museum.

Het museum trok in 2003 aan de bel toen er weer eens bezuinigd moest worden op cultuur omdat er geen museumbeleid was in de stad en het museum financieel nauwelijks het hoofd boven water kan houden en met enorm ruimtegebrek kampt. Anno 2005 zijn die problemen nog niet opgelost.

Maastricht beeldend kunstenaars

In de enige echte galerie die de stad rijk was in de jaren vijftig, De Jong Bergers in de Grote Staat, exposeerden kunstenaars als (1958) Piet Killaars, Rob en Marijke Stultiens, Jopie en Teun Roosenburg. Om exposities mogelijk te maken stelde de gemeenteraad (1959) een krediet voor de Dominicanenkerk beschikbaar, maar De Jong Bergers bleef vooreerst de echt belangrijke tentoonstellingen organiseren van o.m. George Rouault, Paul Citroen, Fon Klement en Pieter Defesche.

In de Dominicanenkerk werd een zogenoemde 'uitneembare schilderijenzaal' gerealiseerd waarin t.g.v. zijn 25^e sterfdag (1960) een expositie van het werk van Jos Postmes werd georganiseerd en in 1963 waren er mooie solo-tentoonstellingen van Edmond Bellefroid, Joep Nicolas en Guillaume Serpenti.

Een jonge generatie kunstenaars vond dit tentoonstellingsbeleid maar conservatief. In juli 1964 kwam een aantal oud-studenten van de Jan van Eyck academie in opstand tegen wat ze noemden de artistieke passiviteit in Maastricht en richtte de kunstenaarsgroep 'Artishock' op. De negen leden was het er niet om te doen zelf te exposeren; ze wilden 'goede' tentoonstellingen organiseren en artistieke evenementen van niveau. Tot deze groep behoorden kunstenaars als Harrie Bartels, Ad Visser, Felix van de Beek en Ger Brouwers. Ze kregen de voormalige Bristol-bar in de Jodenstraat om niet voor de duur van drie jaar als expositieruimte. Artishock gaf op 3 november 1965 een persconferentie.

Waar ging het om? 'Verbetering van het culturele klimaat in Limburg' en 'en de lijn die normaal bij het Van Abbemuseum in Eindhoven ophoudt, doortrekken'. Helaas had Artishock haar expositieruimte in de Jodenstraat inmiddels moeten sluiten wegens bouwvalligheid!

En er was al zo weinig expositieruimte in de stad. Dat begreep ook kunsthandelaar Felix. De firma opende in 1964 een tentoonstellingsruimte in Wyck, waar – een traditionele keus weliswaar – Charles Eyck als eerste exposeerde. Maastricht – zo concludeerde de Stichting Beeldende Kunsttentoonstellingen drie jaar later – heeft schrijnend gebrek aan tentoonstellingsruimten: 'Er studeren hier heel goede kunstenaars af, maar de cultuurbemiddeling en de cultuurconsumptie laat heel veel te wensen over'. Om de cultuurconsumptie door jongeren te stimuleren werd besloten werk dat in het kader van de BKR (Beeldend Kunstenaars Regeling) was gemaakt, te laten rouleren op middelbare scholen en kunstenaars over hun werk te laten spreken om cultuur onder de jeugdige aandacht te brengen.

In september 1975 ging een nieuw fenomeen, de democratisering van de kunstaankoop, van start: een 'kunstuitleenbibliotheek' van de Stichting Beeldende Kunst in de Havenstraat. Tegen een maandelijks huurbijdrage en voorts via een spaarsysteem kon men voortaan ook in Maastricht de trotse bezitter worden van een fraai kunstwerk.

1983 was het jaar waarin een grootscheepse tentoonstelling van Limburgse kunstenaars werd georganiseerd in Maastricht, *Trajecta*. Dat leverde heel wat proteststemmen op uit Limburgse kunstenaarskringen. Een aanzienlijk aantal kunstenaars weigerde deelname uit protest tegen de opzet van de tentoonstelling. In '85 en '87 werd *Trajecta* herhaald in de Eurohal.

In maart 1999 werd het Centre Céramique in gebruik genomen, waarin naast domicilie voor de stadsbibliotheek, het stadsarchief, het Europees Journalistencentrum in de stadshal een prachtige tentoonstellingsruimte is. In de stadshal werd een enorm hangend kunstwerk aangebracht, een transparante houten dolfijn van de Italiaanse kunstenaar Chiarenza. Er werd een speciale galerie in de stadshal geopend voor fototentoonstellingen met een expositie van het werk van Werner Mantz, die Maastricht tussen 1931 en 1935 op de gevoelige plaat heeft vastgelegd. Een van de eerste grote exposities in de stadshal was (november 1999) de tentoonstelling *'Maastricht en plein air'* over de pleinen en parken in de stad. In mei 2000 opende Wim Kok het Centre Céramique officieel en in de zomer was er werk van de Maastrichtse fotograaf Alexander Simays te zien, die begin 20e eeuw de binnenstad heeft vereeuwigd. Op 18 september 1999 werd nog een expositieruimte geopend: het Centrum voor Beeldende Kunst Marres in de Capucijnenstraat, tevens ontmoetingsplaats voor jonge kunstenaars. Er wonen en werken circa 250 professionele kunstenaars in Maastricht en sedert circa 1968 zijn er tientallen kunstgalleries ingericht in deze stad.

Maastricht exposities, kunstmanifestaties

De beroemde Peter Stuyvesant kunstcollectie was (1968) in Maastricht voor het eerst buiten de fabriek te zien: 10.000 bezoekers kwamen kijken in de Dominicanenkerk. Twee belangrijke exposities vroegen in 1977 de aandacht: Maastrichts zilver van de 15^e tot de 19^e eeuw in het Bonnefanten en een expositie, die in Pictura werd gehouden van veertien Maastrichtse schilders uit de zogenaamde Maastrichtse School. Met de tentoonstelling *'Hemel en aarde'* trok het Bonnefantenmuseum in totaal 30.000 bezoekers, maar de expositie *'Kings of Africa'* in het MECC in de zomer van 1992 overtrof dit getal: 55.000 bezoekers kwamen kijken naar de ruim 200 kunstwerken uit Berlijn

In september 1980 vond de *Kunstelfdaagse* plaats. Daarin vond een aantal activiteiten plaats van kunstenaars uit diverse disciplines om het grote publiek in contact te brengen met grensverleggende vormen van beeldende kunst.

In mei 1993 werd in het MECC de vierde biënnale voor Europese Academies voor beeldende Kunst gehouden waarbij zeventien topkunstenaars op diverse locaties in de stad masterclasses verzorgden. Er komen vele kunststudenten op af en zo'n 35000 mensen bezoeken een van de evenementen in het kader van de biënnale. De kunstbiënnale viel samen met de Tefaf en was de bijdrage van de stad Maastricht aan de prestigieuze kunstbeurs.

In het eerste weekend van september 1985 vond op het Onze-Lieve-Vrouweplein een kunstmarkt plaats waaraan zo'n zestig schilders, aquarellisten, grafici, keramisten etc deelnamen. Het was een groot succes. 9 september 2000: de vijftiende Maastrichtse Kunstmarkt op en rond het plein trekt zo'n 15.000 bezoekers. De Stichting Maastricht Art Promotion organiseert de Kunstmarkt Maastricht telkenjare tot groot genoegen van velen.

Kunst geëxposeerd in de openbare ruimte...

In de zomer van 1981 was het Vrijthof het podium voor 75 beelden van dertig beeldend kunstenaars, terwijl veel Maastrichtenaars bij het Sint-Servaasbeeld (met gymschoenen!) van Han van Wetering voor het nieuwe politiebureau op zijn minst de wenkbrauwen optrokken. Het werd onthuld op 13 mei.

In de laatste kwart eeuw werd er veel groot beeldhouwwerk in de stad geplaatst. Enkele voorbeelden: de *Jupiterzuil* (1984) werd opgesteld op het Onze-Lieve-Vrouweplein vervaardigd door Fons Bemelmans en geplaatst op een 17^e eeuwse zuil afkomstig uit het Dinghuis. De stad Tongeren schonk Maastricht – herinnerend aan het gezamenlijke Romeins verleden – twee reliëfwanden (van drie bij drie meter) in beton. Ze werden geplaatst aan de Romeinse Baan. *'De Wyckeneer'* wordt geplaatst in de Wycker Brugstraat (1985), een karakteristiek 'verknippt' beeld van F.B. Calier. Ter gelegenheid van haar anderhalve eeuwfeest schenkt Sphinx de stad een beeld van Sjra Schoffelen getiteld, *Relatie*. Het werd geplaatst op het Onze-Lieve-Vrouweplein. In november 1993 wordt het carnavalsmonument van Han van Wetering onthuld op het Vrijthof. Het was

met de nodige turbulentie tot stand gekomen en turbulent was eveneens de onthulling: er stond een hevige novemberstorm. Appie Drielsma ontwierp een bevrijdingsmonument dat in september 1994 bij het 50 jarig bevrijdingsfeest van Maastricht werd onthuld, net niet op die plek waar de Amerikanen op 14 september 1944 een pontonbrug sloegen naar de overzijde van de rivier, want daar ligt de JF Kennedybrug. Op 12 maart 1998 wordt ter nagedachtenis aan prof Pie Debye voor het AZM een kunstwerk van Felix van de Beek onthuld; het is een grote stalen boogconstructie die het dipoolmoment van een energie-ontlading symboliseert.

In de berekuil werd in 2001 de '*Halfautomatische troostmachine*' geplaatst, een zeer omstreden kunstwerk van Michel Huisman. Tot slot werd op 8 februari 2002 het monument dat de Italiaanse Maura Biava maakte als herinnering aan het Verdrag van Maastricht (1992) onthuld. Niet iedereen kon de 35 sterretjes van aluminium op soortgelijke palen appreciëren ondanks de wijze teksten die de palen sieren en die Europa betreffen.

Maastricht publicaties

Maastricht literair

De dichter Pierre Kemp schreef in 1959 een lofdicht op de stad; hij mocht niet alleen de P.C.Hooftprijs in dat jaar in ontvangst nemen voor zijn oeuvre, maar ook de eremedaille van de stad. Drie jaar eerder had Kemp de Constantijn Huygensprijs gekregen en was hij geridderd in het jaar 1956, waarin hij de bundel '*Maastricht en ik*' schreef. Kemp werd als enige Maastrichtse dichter genoemd in Fernand Lodewicks gerenommeerde '*Literatuurgeschiedenis en bloemlezing na 1880*' dat in 1959 verscheen.

Mecenas Edmond Hustinx reikte de '*Prijs voor Nederlandstalige toneelauteurs*' uit aan Jan de Hartog op 10 december 1966. Twee maanden later (februari 1967) beleefde Maastricht zijn eerste boekenbal, een feestelijke gebeurtenis in de stadsschouwburg. Een schrijversoordeel: 'Het is intiemer, het was een boekenbal van pittige originaliteit.'

In een oplage van 10.000 werd het boek '*Maastricht schrijft en dicht*' (1977) gratis verspreid. met daarin 177 werkstukken van 92 schrijvers. Het boekje werd geïllustreerd door lokaal bekende kunstenaars. De jaarlijkse uitgave was een succes; toen het voor de derde keer werd verspreid, ging het vergezeld van een tweede artistiek Maastrichtboekje '*Maastricht tekent*'.

Het internationale 53^e PENcongres 1989 bracht vele honderden internationale vertalers, schrijvers en uitgevers tezamen in het Mecc. Een bijzonder festival was dat jaar gewijd aan Taal en Muziek over de literaire facetten van het musiceren

Op literair gebied gebeurde er weer wat anno 1991: boekpresentaties in Atheneum aan het Vrijthof of in De Tribune met gerenommeerde auteurs, het Studium Generale dat literaire café-avonden verzorgt, de VLAM met maandelijkse '*Letters bij de lunch*' literaire lezingen.

In het Bonnefantenmuseum worden in juni 2000 de *Maastricht International Poetry Nights* gehouden waar dichters optredens verzorgen rond het thema Maastricht aan Zee. Zestig miljoen jaar geleden was hier immers een krijtze !

Maastricht publicaties, archief en bibliotheek

Driehonderd jaar oud was ze in 1962: de stadsbibliotheek. En dat werd gevierd met een gedenkboek: '*Miscellanea Trajectensia*' waarin belangwekkende bijdragen over de geschiedenis van de stad. Kostbare middeleeuwse handschriften en oude drukken werden getoond op de tentoonstelling '*Van Pen tot Pers*' in het Bonnefantenmuseum en tevens was er een expositie van het werk van Maastrichts meesterdrukker Charles Nypels. Carel Bloemen publiceerde zijn boek '*Drie eeuwen Maastrichts theater*' dat nog net op tijd verscheen in 1964 om het 175 jarig bestaan van de Bonbonnière luister te verlenen, terwijl historicus Matthieu Spiertz zijn dissertatie '*Maastricht in het vierde kwart van de achttiende eeuw*' publiceerde als eerste deel in de nieuwe reeks Maaslandse Monografieën. Begin april 1966 vierde het Rijksarchief zijn eeuwfeest met de tentoonstelling '*Duizend jaar oorkonden van het Limburgs verleden*'.

Op 20 december 1977 was het dan zover: eindelijk werd het stadsarchief met zijn uiterst kostbare collecties ondergebracht in het gerestaureerde pand van het Armenhuis aan de Grote Looiersstraat, weg uit de zeer slechte behuizing waarin het archief decennialang was ondergebracht.

In 1979 bestond de Helpoort 750 jaar! Dat jubileum werd luister verleend door de publicatie van *'Bolwerk der Nederlanden'* van vestingdeskundige L. Moreau, hét standaardwerk voor jaren over de vesting.

De Stichting Historische Reeks Maastricht bracht het eerste deeltje uit van de Reeks Maastrichts Silhouet over Fort Sint Pieter in 1979. De Stichting bestaat inmiddels meer dan 25 jaar en heeft een keur aan Maastricht-boeken uitgebracht in drie reeksen. Haar werk werd bekroond met de Victor de Stuersprijs.

Maastricht culturele prijzen

Maastricht heeft in een halve eeuw veel verschillende cultuurprijzen uitgelooft. Zo werd in 1962 voor het eerst de Edmond en Henriëtte Hustinxprijs uitgereikt, twee tot op heden bestaande cultuurprijzen. Prof. Pie Debye, de Maastrichtse Nobelprijswinnaar en persoonlijk vriend van Edmond Hustinx, kwam uit de VS om de prijzen uit te reiken aan een Zwitserse en een Duitse geleerde. Twee jaar later werd de Hustinxprijs uitgereikt aan de 21 jarige veel belovende schilder Jozef Kerff. De schrijfster Annie M.G. Schmidt ontving in de stadschouwburg de Edmond Hustinxprijs op 14 december 1974 aan de vooravond van het internationale jaar van de vrouw. Beeldhouwster Juul Sadee mocht in 1989 de Hustinxprijs voor beeldende kunst in ontvangst nemen. Architect Wiel Arets ontving de prijs in 1991, terwijl historicus Jos Perry in '97 de prijs ontving voor zijn hele oeuvre onder meer zijn biografie van de sociaal democratische voorman Vliegen.

Op 16 september 1974 ging de 'Achtste' (medische faculteit) van start en de Stichting Edmond Hustinx maakte bekend elke twee jaar de Prof. Pieter De Bye-prijs voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar te stellen aan de toekomstige universiteit, een mooie stimulans voor de nieuwe faculteit. Bij de eerste dies natalis (1977) werd deze prijs uitgereikt aan de Amsterdamse hoogleraar Querido.

Maastricht kent een tweejaarlijkse architectuurprijs, genoemd naar de grondlegger van de Monumentenzorg in ons land die in Maastricht werd geboren, jonkheer Victor de Stuers. Op de dag van de architectuur 27 juni 1998 ontving architect Arno Meys deze prijs voor zijn ontwerp van de beide Libertel (thans Vodafone) kantoren aan weerszijden van de JFKennedybrug. De prijs werd in 1999 uitgereikt aan architecten Erwin van den Berg en Ger Widdershoven voor hun ontwerp van de Capucijnenhof. In september 2004 werd ze toegekend aan het Bureau voor Aangepaste Technologie uit Sittard voor de zorgvuldige restauratie van Sluis 19 in de Boschpoort met behoud van alle historische componenten.

Een bijzondere cultuurprijs van de stad is De Trichter: Max Paumen journalist bij NRC Handelsblad kreeg in 1998 De Trichter voor de gedegen en creatieve manier waarop hij dertig jaar lang van de ontwikkelingen in Maastricht en Limburg verslag deed.

Het prestigieuze festival *'L'Europe & L'Orgue'* werd veertig jaar georganiseerd door Jean Wolfs. Hij mocht De Trichter, de stedelijke cultuurprijs in ontvangst nemen voor zijn verdiensten. Beeldhouwer Piet Killaars en musicus Paul Coenjaarts mochten De Trichter in ontvangst nemen. Killaars voor zijn sculpturen bij zijn 80ste verjaardag en Coenjaarts als oprichter van de Stichting Intro.

Maastricht festivalstad, kunstbeursstad

In december 1975 organiseerde Jacques van Rijn, directeur van Art&Project, in de Eurohal Pictura, een grote verkooptentoonstelling van oude kunst. Tienduizend bezoekers bezochten de kunstbeurs. Ook de tweede Pictura kunstbeurs in de Eurohal in 1979 werd een succes. De exposanten stelden 50.000 gulden beschikbaar voor de voorgenomen grote restauratie van de Sint Servaaskerk. Maastricht wist zich internationaal in de jaren tachtig te profileren tot stad van de befaamdste kunstbeurs ter wereld.

Afzonderlijk werden tot 1985 twee kunstbeurzen in de Eurohal georganiseerd, in dat jaar samengevoegd tot de kunstbeurs Pictura Fine Art & Antiquairs International, de voorloper van The European Fine Art Fair. De beurs trok sindsdien wereldwijde belangstelling. Tijdens de Tefaf in maart 1988 in het pas (januari '88) geopende Mecc was het eerste bronsgietsel te zien dat Arthur Sproncken maakte van de kop van het paard van Marcus Aurelius' ruitersstandbeeld op het Kapitoel in Rome. De sculptuur zou nooit in Rome terecht komen... Er was in 1993 bijzondere aandacht voor werken uit musea in Antwerpen, in dat jaar culturele hoofdstad van Europa. De Tefaf-presentaties werden inmiddels uitgebreid met textilia, juwelen en archeologische collecties. In maart 1994 stuurde de Hermitage in Sint Petersburg zestig topwerken naar de Tefaf voor een 'expositie in de expositie', een mooie geste van dit beroemde Russische museum. Voor de opening van de beurs gaan er elk jaar weer geruchten over het kostbaarste, het meest prestigieuze, het meest zeldzame of meest spectaculaire kunstwerk van de beurs. Tijdens de Tefaf in 2001 bood de Maastrichtse kunsthandelaar Noortman bijvoorbeeld Rembrandts *'Portret van een dame'* aan. De TEFAF had in 2002 een zeldzame tekening van Michelangelo in het aanbod, maar ook de duurste Rembrandt ooit te koop aangeboden: 45 miljoen euro voor *'Minerva'* gedateerd 1635. Topper van de Tefaf 2003 was een schilderij van Vincent van Gogh, *'Nettenboetsters in de duinen'* uit 1882, weer ingebracht door Noortman.

De Tefaf was in 2004 weer goed voor 75.000 bezoekers.

Maastricht ontwikkelde zich in de laatste drie decennia tot festivalstad bij uitstek.

De gemeentelijke Commissie Behartiging Culturele Belangen organiseerde in 1975 een festival *'Theater op straat'* met een optreden van het fameuze Werktheater op het Vrijthof.

Het was de opmaat voor een jaarlijks terugkerend Straattheaterfestival.

Vooraf 1980 was een jaar vol festivals: in de zomer vond het *'Cultuurcircuit'* plaats, een geslaagd democratiseringsexperiment van diverse samenwerkende culturele instellingen om in Maastrichtse buitenwijken cultuur te brengen naar mensen die er niet zo gauw toe zouden komen om naar het theater of naar het museum te gaan.

De Stichting Jazz Sociëteit Maastricht organiseerde in 1980 voor het eerst een jazz festival

Eind augustus 1981 ging het festival in reprise: drie dagen lang was Maastricht jazzstad onder een strakblauwe hemel. Het jazzfestival werd in '85 verplaatst van eind augustus naar medio oktober. Wat ooit begon als een gezellig café jazzfestival leek in 1989 definitief een professioneel festival te worden: *Jazz Mecca*, in 1990 met grote namen als Fats Domino, Nina Simone en Candy Dulfer en voorts een week eerder het *Jeker-Jazzfestival* met veel bebop, salsa, funk en dixieland. De vierde aflevering van *Jazz Mecca* (1993) werd opgeschort om financiële redenen, maar het *Jeker-Jazzfestival* bloeide dat jaar helemaal op. Nieuw in 1995 was *Music Nights Maastricht*, een weekend lang jazz op het Vrijthof, in de Dominicanenkerk en in de café's erom heen. Het verving *Jazz Mecca*, maar *Jeker Jazz* trok in oktober 2003 met tachtig concerten en driehonderd muzikanten maar liefst twintigduizend bezoekers.

Ter gelegenheid van de Heiligdomsvaart in 1983 werd het eerste Festival Religieuze Muziek Maastricht georganiseerd. Het festival is inmiddels uitgegroeid tot een internationaal hoog gewaardeerd jaarlijks evenement onder de naam *Musica Sacra*. Het kiest elk jaar een thema, zoals in 1999: het boek der Psalmen. Er werd muziek ten gehore gebracht van Olivier Messiaen en van Bruckner, terwijl anderzijds ook een rapgroep als *Osdorp Posse* aan het festival deelnam tot verontwaardiging van velen. Echter, rapteksten zijn de psalmen van onze tijd, aldus de organisatie van het festival. *Musica Sacra* is een jaarlijks festival om naar uit te kijken vanwege de spannende programmering en de grote namen die er komen musiceren.

In september 1996 werd voor het eerst *Het Parcours* georganiseerd, de theatermarkt van Maastricht. Een lange rode loper door het stadscentrum voerde de bezoekers naar allerlei podia en culturele presentaties en theaterevenementen. Het is de Maastrichtse versie van de *Uitmarkt*: 30.000 bezoekers kwamen er op af. Boudewijn de Groot en het LSO openden in september 1998 *Het Parcours*: de evenementen op 46 podia lokten 80.000 bezoekers. *Het Parcours* rolde voor het eerst geen rode loper uit in 2002, want het vond

maar liefst plaats op 74 plekken in de stad. *Het Parcours* is zonder meer een jaarlijkse informatieve cultuurmarkt

Voor het eerst werd in 1998 *Coup Maastricht* georganiseerd, een expositie van kunstwerken van de eindexamenkandidaten van de Maastrichtse kunstopleidingen. *Coup Maastricht* is elk jaar weer een eye opener.

Drie maanden lang was de stad in 2003 in de ban van D'Artagnan, de musketier die gevallen is voor de stadsmuren van Maastricht. Het *D'Artagnanfestival* werd gevierd met mooie publicaties, lezingen, concerten, culinaire manifestaties, een grote tentoonstelling in het Centre Céramique en een bronzen sculptuur in het Aldenhofpark.

Maastricht cinema

De filmliga opgericht in de jaren 1960 stimuleerde het bioscoopbezoek weliswaar, maar de filmkunst kon pas in de loop van de jaren tachtig rekenen op een uitgebreider publiek. In 1985 werd een filmfestival in Maastricht voor het eerst een succes. Het bioscoop aanbod in de stad veranderde in die jaren ook drastisch. Cinema Royal in de Grote Staat sloot zijn poorten; maar in 1986 ging een nieuwe bioscoop open in de Bernardusstraat Ciné-K met ongeveer 90 zitplaatsen. De Mabi breidde haar capaciteit uit met een zaal voor circa 200 bezoekers; het Filmhuis Lumière verzorgde een gewaardeerd aanbod aan bijzondere films voor een select publiek. Was het filmhuis aanvankelijk ondergebracht in het pand van de voormalige sociëteit *Kombi*, in juli 1986 gaat de spade in de grond om een nieuw filmhuis te realiseren in een deel van de voormalige 'ierewacht' aan de Bogaardenstraat. Lumière opende in 1996 een derde bioscoopzaal, de zogenoemde 'blauwe Zaal' met 54 stoelen voor het vertonen van première films en voor een flexibele programmering die op de actualiteit kon inspelen.

In februari 2000 vindt het *Filmfestival Maastricht* plaats, een satelliet van het Internationale *Rotterdamse Filmfestival* met een uitstekend aanbod; in het Theater aan het Vrijthof werden bijvoorbeeld Buster Keatonfilms vertoond met live muziek en videokunst werd vertoond in kunstencentrum Marres.

Het festival *Cinema Luna* in de zomer 2003 was een groot succes. Op vijf locaties werden openluchtvoorstellingen van 'betere' films gegeven als bijdrage aan de verbetering van het cultureel klimaat in de stad.

Eind januari van dat jaar heropende filmtheater Lumière na een zeer ingrijpende verbouwing met in totaal zes nieuwe zalen, waarin meer dan 300 toeschouwers plaats kunnen vinden. De 80 vrijwilligers die het filmtheater runnen, worden beloond met de uitreiking van de Trichter

en met een fraai boek over een eeuw cinema: *Bewegend beeld in Maastricht*.

Maastricht in vijftig jaar... waarlijk gegroeid tot cultuurstad, onderwijsstad, Europese stad.

(* Een gecompileerde versie van dit artikel verscheen eerder:

Jac van den Boogard, *Maastricht cultuurstad, Maastricht onderwijsstad in vijftig jaar*, in: *Vijftig jaar jaarboeken Maastricht 1955-2005*, pp.58 - 77